

ספר

ארחות מנחם

זה ספר תולדות האדם הגדול בענקים, אור בהיר בשחקים,
המנורה הטהורה, משיירי כנסת הגדולה, איש אלקים קדוש הוא
כבוד קדושת מרן אדמו"ר

הרה"ק רבינו **מנחם מענדיל אלטר דאכנער** זצוקללה"ה
אבד"ק בערהאמעט והגלילות

ופרקי זכרון על זרעו לברכה

ובמיוחד בנו הגדול מ"מ וממשיך דרכו בקודש
הגה"ק רבי פינחס יוסף דאכנער זי"ע אבד"ק בערהאמעט

בסופו מחובר קונטרס

ארחות טוביה

פרקי תולדות רב האי צדיק וקדוש, פאר צדיקי הדור

הרה"ק **רבי טוביה ליפשיץ** זי"ע

אבד"ק בריגל

חותן רביה"ק מבערהאמעט זי"ע

כל אלה נלקט ונערך ויו"ל ע"י נכדם

חיים שלמה דאכנער

ברוקלין ניו יארק יצ"ו • שנת תשפ"ב לפ"ק

כל הזכויות שמורות

למכון
ארחות אבות

©
Copyright '21

לכל עניני הספר,
וכן להערות והארות,
יש לפנות להמו"ל:

חיים שלמה דאכנער
917.494.1576
orchosavos@gmail.com

Design and Cover
Gold Design
(845) 362-0211

הדפסה ע"י
דפוס טבריה
(845) 510-2203

אבוא שעריו בתודה להני אברכים חשובים, ש"ב, ברוכי
הכשרון והמעלה, מאוד נעלה, ענפי עץ אבות

הרב **ישכר בער ראבינאוויטש שליט"א**

אחיו הרב **יעקב שמעון ראבינאוויטש שליט"א**

הרב **יחיאל מיכל שלאגער שליט"א**
נכדי דו"ז הנה"צ אדמו"ר מבוקשעווין זצ"ל

אשר טרחו ועמלו בלי ליאות לסייע בכל חלקי עריכת הספר,
ובמיוחד להמציא פרטי סיפורים ועובדות, וכן עברו בדיוקנות
על כל תוכן הספר והאירו תיקונים חשובים

וכן אזכיר לתהלה, יקר וגדולה, את מע"כ הני
צנתרי דדהבא, שמם מפארים ומשבחים

הרב **אברהם שטערן שליט"א**
ברוקלין, ניו יארק

הרב **חיים מאיר אוביץ שליט"א**
שיכון ויז'ניץ, בני ברק

שעברו בעט סופר מהיר על כל הספר, להגו"ת באמרי שפר
במלאכת אומן

שבח המג"ה לכתב"ם יעלה ויבא על ראשם,
להתברך בכל מילי דמיטב עד עולם

היות כי הושקעה יגיעה גדולה ודמים מרובים תרתי
משמע שהספר יצא לאור עולם כליל בהדרו ותפארתו,
באנו בזה להודיע שאסור להעתיק, להדפיס או לצלם,
שום חלק מספר זה, בכל אופן שהוא, בלי רשות
מפורשת מהמו"ל

בקשתינו שטוחה לכל מי שיודע דבר שמועה על רבינו
וצאצאיו שלא הובאו בספר זה, שיואיל נא להתקשר
אלינו ויהיה חלקו בהנצחת זכרון צדיק

הקדמת הזמן

בהדרת קודש אפתחה פי בשיר ורננים, להודות ולהלל פני שוכן מעונים, אבוא שעריו בתודה חצרותיו בתהלה, ונפשי תגל בה' אשר זיכני להיות מתעסק בקדשים, אשירה לא-ל גומר עלי להוציא לאור עולם הספר הזה 'ארחות מנחם', בו יבוא ברנה, קרי"ה נאמנה, תוכו רצוף אהבה, אשר פעל וריבה, פעולת צדיק לחיים, תולדות חייו ומפעליו של רב האי גאון וקדוש אור העולם, איש האלקים, הנשר הגדול, אדונינו מורינו ורבינו הרה"ק רבי מנחם מענדיל אלטר דאכנער זצוקלה"ה זי"ע אבדק"ק בערהאמעט והגלילות.

אורו הגדול האיר לארץ ולדרים עליה, זרח אור קדשו על כל ארבע רוחות בוקאווינא, וביתר שאת ועז במקום משכנו עיר תהלה ותפארת 'בערהאמעט', אשר ברוב עתות כהונתו היתה עיר מלאה חכמים וסופרים, יראים ושלמים, חסידים ואנשי מעשה, אשר התדבקו בו בכל רוחם ונפשם, והאי רעיא מהימנא בידו הגדולה העלם מעלות רמות והשפיע מאורו עליהם, והוא הגבר הקים עול - עולה של תורה והעמיד תלמידים הרבה, ורעם ונשאם עד העולם. וגם אחר צוק העתים בימי מלחמת העולם הראשונה, כאשר חזר מגרויסווארדיין למקום קדשו ולא מצא כלי מחזיק ברכה להריק מהדר גאון קדושתו, כי רובם של היהודים שנמצאו שם סרו ונתרחקו מדרך התורה רח"ל, עכ"ז זכר ושמר להקם שארית ישראל שיחזרו למוטב והדריכם בדרך ישרה ללכת בדרכי התורה והחסידות, והשריש בלבם יראת ה' לקרבם לתורה ולעבודת הבורא, וצדיק באמונתו יחיה להאיר את העולם באור האמת והאמונה להחיות נפשות ישראל היבשים.

אש תמיד תוקד בי זה הרבה שנים להנציח שם עיר וצדיק דא דמשמאי קא נחית, ונפשי בשאלתי מתי יגיה"ו מעשי למעשי אבותי, לעורר זכרון צדיק, למען ידעו דור אחרון בנים אשר יולדו יקומו ויספרו לבניהם, לדבקה בו וללכת בדרכיו. אמנם בגשתי אל המלאכה נרתעתי לאחורי כי מי יהיו לגשת אל הקודש פנימה לבוא אל המלך והוא לא יקרא, ומה גם לחרוט עלי כתב

לתאר גדולתו העצומה, ועל כן זחלתי ואירא, אמנם שוב שמתי לנגד עיני דברי הרמב"ם ז"ל שכתב (פיה"מ אבות פ"א מ"ז) וזל"ק: החלק ה' הוא הנאהב והוא הדיבור בשבח המעלות השכליות, וכן **לשבח את החשובים ולהודות מעלותיהם**, כדי שייטיבו מנהגיהם בעיני בני אדם וילכו בדרכיהם, עכ"ל, וזאת עוררני והמריצני לאחוז בעט סופר ולהעלות ע"ג הכתב תולדות אותו צדיק.

אזרתי חיל במתני וירדתי לגנים לקבץ ולאסוף לפונדק אחד כל מה שנכתב והובא במשך השנים בין בתרי ספרים וקובצים על רבינו או בשמו, ועוד הטיתי אוזן לשמוע מאנשים אשר שמורים בלבבם פרטים וידיעות על רבינו ומשפחתו, ובמיוחד עשיתי אזני כאפרכסת לדלות מבאר חפרוה שרים, ה"ה זקני נכדי רבינו אשר חיים אתנו לאורך ימים ושנים, לשמוע כל הגה אשר יוצא מפיהם, ושאלתי מבארם מלא חפניים טיבותא, ונאספו כעמיר גורנה סיפורים ועובדין טבין, ומאלה נפצה כל הספר הזה.

וידעתי כי אף אחרי ככלות הכל לא נגעתי באפס קצהו, ואין אנו יכולים לעשות חוברתין"ו להביא כל פרטי תולדותיו וגדולותיו ולהשמיע כל תהלתו, מפאת כי נחסר מאתנו הרבה מפרטי הידיעות, בהיות אשר משכן קדשו היה בנוי ומשוכלל במדינת בוקאווינא, שבמשך סוף ימי חייו - מאחר מלחה"ע הראשונה עד להסתלקותו לחיי עד - היה בעוה"ר מצב היהדות שם חלש מאוד, וביותר חסרו אנשים בעלי מדע ובעלי השגה שידעו ויבינו בגודל מדרגותיו ויתנו לב להנציח שמו והליכותיו בקודש, ואף הזקנים ממשפחתו שבדור העבר, האודים מוצלים מאש שנשארו לפליטה אחר המלחמה האיומה, שהם עוד זכו לראות ולהכיר אותו זקן ולהתחמם לאורו הזך, והם ידעו את אשר לפניהם, מ"מ בעת שבאו לישא עיניהם אל ההורים למשפחותם לבית אבותם היו כחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל, כי מרוב השנים והעתים שעברו וחלפו מאז, ואף גם זאת בעבור עליהם כוס התרעלה בימי הר"ס עולם, כמעט שלא נשתמר בלבם מהליכות עולמם וקורות דורותם אלא מיעוטא דמיעוטא, ואף גם זאת המיעוט בבואם להעלותו על זכרון לבבם ולספר לדור אחרון נסתמה לשונם ומלים לא היה בפיהם, והרבה דברים מליבא לפומא לא גלו, בראותם עולמם בחורבנו, כי איככה יכלו לפצות פה לדבר על עתים וזמנים שהיה נאה להם ונאה לעולם בעת שעכשיו הכל נחרב ונהרס כליל, הצרות וההרפתקאות שעברו על ראשם וכוס התרעלה ששתו בשנות ראו רעה לא הניח ללבבם

לחשוב על העבר, ומפאת זה אם כי רגיל היה על לשונם לדבר מרום גדולת אבותם, אמנם מעשי תוקפם וגבורתם בפרטי פרטים לא יכלו לפרט בכל עת ובכל שעה. הואיל שכן, לא נשאר בידינו אלא מיעוטא דמיעוטא, ואין בידינו אלא פירורים משולחנו של אותו צדיק, ואכן מהות הספר הנה רק לפתוח חרך צר, להציץ אל הקודש פנימה, ולחשוף טפח וטפחיים מהוד תארו, ועל הספר אולי ניתן להמליץ כמאמרם ז"ל (מדרים ל"ח ע"א) משה רבינו ע"ה נתעשר ממה שנשתייר מן הלוחות.

בהיות תחת ידי לקט אסיפת הרשימות, וראיתי כי אע"פ שמועטים הם מ"מ יש בהם כדי חקיק"ה, וראויין להיות חקוק בספר ולראות אור עולם, הרימותי ידי להוציאם לאור ולהעלותו על מזבח הדפוס, כדי לרוות הצמאים לדבר שידרשוהו, וברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה לראות בהופעתו לאורה.

להשלמת תולדות רבינו הבאתי פרקי זכרון על זרעו לברכה, שומריו וזוכריהו וגידולי ברכיו הק' המה מעידים על נצר מטעיהם, הורתם ולידתם בקדושה, כי כולם זרע ברך ה' המה. ובמיוחד הקדשתי פרק אחד על תולדות הגה"ק רבי פנחס יוסף דאכנער זי"ע אבד"ק בערהאמעט, בנו הגדול של רבינו אשר מילא מקומו וישב על כסאו וכיהן פאר בכתר הרבנות של העיר והנהגת העדה אחר פטירת רבינו לחיי עולם. הוא האיש אשר זיכה רבים וזכה לשמור על גחלתן של ישראל במדינת בוקאווינא הירודה, ורבים השיב מעון.

כמו כן צירפתי בסוף הספר פרק מיוחד בשם 'ארחות טוביה', בו יבוא פרקי תולדות הרה"ק רבי טוביה ליפשיץ זי"ע אבד"ק בריגל, חותן המלך רביה"ק מבערהאמעט זי"ע, אשר נתפרסם בשעתו כחד מצדיקי הדור, ופעל לרומם קרן ה' ותורתו במדינת גאליציע.

לתועלת הקוראים ציינתי בכל עובדא וענין מקור מקומו טהור, שממנו שמעתי או ראיתי מובא עובדא זו. ומחובתי לציין, כי אף אם פעמים מובא לסיפור מקור אחד או שתיים אין הכוונה שאחרים לא ידעו שמועה זו כי אדרבא פעמים רבים העובדא מובא בכמה מקורות או מקובל גם אצל אחרים מצאצאי רבינו, מ"מ לא ציינתי המקור אלא ממי שאני שמעתי ממנו או ראיתי מובא משמו.

תוכן הפרקים

כג..... פרקי מבוא: מקור מחצבת קודש

ריש שושילתא קדישא מרן רביה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע = שפיר"א בריוותא
= ראש אלפי ישראל"ל = לו ולזרעו לדורותיו = מרן הרה"ק רבי יעקב שמעון
שפירא זי"ע מזאסלאב = בוצין בוצין מקטפיה ידיע = יורו משפטיך ליעקב =
בברית הנשואין = עשה לך רב = יושב סתר = תחת אבותיך יהיו בניך = ולפני מי
אתה עתיד ליתן דין וחשבון = איתקטר בהאי קטירא = שפתותיו דובבות = מרן
הרה"ק רבי ישכר בער שפירא זי"ע מזאסלאב = הרה"ק רבי פנחס יוסף דאכנער
זי"ע מקאסוב = בברית הנשואין = ענף עץ אבות = מסכתא דאבות = אדמת
קודש הוא = ואת עפרה יחוננו = ויהיו עניים בני ביתך = איתקטר בהאי קטירא

נז..... פרק א ינוקא קדישא

לידתו בקדושה וימי קטנותו = זרח השמש = עליך השלכתי מרחם מבטן אמי
א-לי אתה = לידתו בקדושה וימי קטנותו = כ"שם' שנכנס לברית = שלח תשלח
את האם = נשמתה צרורה בצרור החיים"ם = בחצרות החיים"ם על ברכי רביה"ק
ה'תורת חיים' זי"ע ומחברתו הרבנית צפורה ע"ה = לראות בטוב ה' בארץ חיים"ם
= בצלו חמדתי וישבתי = כד נח נפשיה דרבי = ויגדל הנער ויגמל

סט..... פרק ב פרק האיש מקדש

בברית האירוסין = לעולם ידבק אדם בטובי"ם = וארשתני לי באמונה = עת
דודים = שמחו בה' וגילו צדיקים = קריבו שושבינן = וישישו בשמחה = אחת
שאלתי מאת ה' = פטירת הרבנית צפורה ע"ה = וילך למסעיו = ברוכה אסת"ר
בעדי = במקום תפלה רנה

פרק ג

מנחם משיב נפש.....עז

עולה לגדולה משרת הרבנות בבערהאמעט = איש על העדה = מלכותו ברצון קבלו עליהם = ביתי בית תפלה = נסיון העוני = **אור מופלא רום מעלה** הארץ האירה מכבוד קדשו = תהילתו בקהל חסידים = הושע נא = נחית כצאן עמך = ממנו יגורו כל אפסי ארץ = ואגדלה שמך = אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך = ולא תותירו ממנו עד בוקר = **ודברת בם** התמדתו וגדלותו בתורה = לא איברי לילה אלא לגירסא = הזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה שנאמר יזל מים מדליו = מרבה תורה = בספרא דא יפקון מן גלותא = ביום ראשון למלאכה יצו אתנו ברכה = **ומלבשתו ענוה** מדת ענוותנותו ושפלות רוחו = הצנע לכת עם אלקיך = עליונים למטה = מי אנכי כי אלך = **מים טהורים** מקוה ישראל ה' = ואני טבילת"י לך ה' = ושבילך במים רבים = **פזר נתן לאביונים** מעשי תקפו וגבורתו במידת הצדקה = כי יעמוד לימין אביון = אשרי משכיל אל דל = לא מסתכל בצורתא דזוזא = עושה צדקה בכל עת = צדיקים נדמה להם כש"ר = מיגו דזכי לחבריה זכי נמי לנפשיה

פרק ד

רב רבנן.....צט

למען קדושתן של ישראל פעולת צדיק למען בניית המקוה = מי מטהר אתכם = מה טוב חלקו וחבלו = **לוחם מלחמת ה'** מלחמה לה' נגד כתות הציונים וגרוריהם = מלחמה לה' בעמלק = יכירו וידעו = **עושה פלא** סיפורי מופת בהיכל קדשו = ברוך פרי בטןך = דרי מעלה עם דרי מטה = הזהרו בגחלתן

פרק ה

וביום שמחתכם ובמועדיכם.....קז

השבת נועם הנשמות עריכת יום שבתון יום מחמדים = ביום הששי והכינו מורשה להנחיל = המענג את השבת = שבת קודש בצל כנפיך יחסיון = צלותא דמעלי שבתא = זה השולחן אשר לפני ה' = מזמור שיר ליום השבת = הליכות מלכי בקודש = **ימים נוראים** זוחלים ורועדים מיום בואך = הכל תלוי במזל = נר ה' נשמת אדם = ונשמע קולו בבואו אל הקודש = **חג המצות** = כל חמיר"א = על אכילת מצה = **שהשמחה במעונו** = "ישמח ישראל בעושי" = אשרי מי שראה = כיצד מרקדין

פרק ו

בקרב קדושים.....קכג

בצל החיים רביה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנו ז"ע = ובחרת בחיים" = חיבה יתירה נודעת לו = כי ירא אלקים אתה = והדב"ק עמו עד עלות השחר = עד כדי הכאה = **בקרב"י אקדש** עם צדיקי בית וויזניץ = הדבק בגדולים = קש"ר עליון לו ניתנה = אשת חבר כחבר

פרק ז גולה וסורה..... קלג

לך לך מארצך שהותו בגרויסווארדיין במשך שנות מלחמת העולם הראשונה • רעשה ארץ ומלואה • אם תקבלו עליכם מוטב • כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו • שומר נפשות חסידי מיד רשעים יצילם • **שוב לארצך** חזרתו לעיר בערהאמעט • ילך וישוב לביתו • ואתה פה עמוד עמדי • איך ירדנו • מקבץ נדחי ישראל

פרק ח אשכבתיה דרבי..... קמג

כי רחק ממנו מנח"ם סילוקו לשמי מרום • כי טוב יום בחצריך • בליל זה קדרתי וחשכו המאורות • **ציון המצויינת** • שם חלקת מחוקק ספון • בגלל אבות תושיע בנים • **אחרית ימי הרבנית אסתר ע"ה** • ותהי אסתר נושאת חן • ותוסף אסתר ותדבר • את אסתר גל ממסתיר לגואל • עשה למען תורתך • גולה אחר גולה • כבה נרה • ותשחק ליום אחרון • ואקברה שם בדרך

פרק ט ואלה תולדותיו זרע קודש..... קנג

פרק י אלה תולדות יוסף..... קפז

בנו ומ"מ הגה"ק רבי פנחס יוסף דאכנער זצוק"ל אבד"ק בערהאמעט
לידתו • ויהי אור • **נישואיו** • בברית הנישואין • **הרבנות בוואיניטש** • **תהיין לראש - יוסף** • ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו • נוהג כצאן יוסף • הוא יוסף הרועה את צאן אביו • **מרבה ישיבה** • זקן ויושב בישיבה • חוט של חסד משוך • **בית יוסף להבה** • עבודת עבודה • נפשי חמדה בצל ירך • למען אשר יצוה את בניו • **זמנים ומועדים** • **בקרב קדושים** • עם צדיקי בית וויזניץ • ליאור באור החיים • **איש מופת** • מחלליה מות יומת • רצון יראיו יעשה • **אחרית ימיו ופטירתו** • אשר הגלה עם הגולה • נתבקש לישיבה של מעלה • ימצאה מקושטת בטלית וטוטפת

פרק יא משיחת קדשו..... רלז

סיפורי ופתגמי קודש על גדולי וצדיקי ישראל שסופרו ע"י כ"ק מרן רבינו מנחם מענדיל אלטר דאכנער זי"ע אבדק"ק בערהאמעט
הרה"ק רבי יעקב שמשון משפטייוקא זי"ע • **רביה"ק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זי"ע** בעל אהבת שלום • **רביה"ק רבי חיים מקאסוב זי"ע** בעל תורת

חיים = הרבנית צפורה ע"ה מקאסוב מחברתו הטהורה של רביה"ק בעל תורת
חיים מקאסוב זי"ע = האחים הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפאלי זי"ע והרה"ק הרבי
ר' אלימלך מליזענסק זי"ע = הרה"ק רבי חיים הלברשטאם זי"ע בעל דברי חיים
מצאנז

קונטרס ארחות טוביה.....רנז

תולדות כ"ק מרן הגאון הקדוש רבי טוביה ליפשיץ זצוקללה"ה אבדק"ק
בריגל יע"א חותן רביה"ק מבערהאמעט זי"ע

לידתו = ויהי אור = וקראת את שמו = בצל זקינו הרה"ק הישמח משה' זי"ע = כי
סמך משה את ידיו עליו = כי קולך ערב = כניסתו לעול התורה והמצות = למה
לא הכינות = נישואיו = בצל זקינו הרה"ק הסב"ק מראדאשיץ זי"ע = ביאתו לעיר
בריגל = בקרב קדושים = איש על העדה = התמנותו כרב העיר בריגל = עשה לך
רב = על פיו יצאו ועל פיו יבואו = כח התורה = נהירין ליה שבילין דאורייתא =
באור החיים"ם = באור פני מלך חיים"ם = המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו
ומשקו = עינים צופיות = טרם יקראו = נפל"ה עטרת ראשינו = למען עיר
שרופה באש = ויקרא בהם שמי = דרש דרש = פה מפיק מרגליות = בנים אתם
לה' אלוקיכם = גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד = בורח מן הכבוד = לא
הלכתי בגדולות ובנפלאות = הנה ארחיק נדוד = ראוי לאותה איצטלא = כי אותך
ראיתי לפני צדיק = אעופה ואשכונה = אחרית ימיו = אשכבתיה דרבי = כי יבא
באהל = מדברי תורתו

פרקי מבוא

מקור מחצבת קודש

ריש שושילתא קדישא

מרן רביה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע א

שפיר"א בריוותא

רביה"ק רבי פנחס שפירא זי"ע נולד בשנת ה'תפ"ה לערך בעיר שקלאב, לאביו הרה"ק רבי אברהם אבא שפירא זי"ע². צדיקים אמרו שנשמה כמו נשמת רביה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע באה לעולם פעם אחת בת"ק שנים, לתיקון העולם³.

מרן הבעש"ט הק' זי"ע העיד על משפחה זו - משפחת שפירא, וכן על משפחת מרגליות ומשפחת הורוויץ, שהן נקיות דור אחר דור, ולזאת חיבב הבעש"ט הק' זי"ע את רביה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, ואת הרה"ק רבי מאיר מרגליות זי"ע בעל 'מאיר

א. רום גדולתו ושגב קדושתו של רביה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע ידוע ומפורסם בקרב הארץ, ולא נבוא לחזור על הראשונות להביא פרטי תולדותיו, אולם כדי שלא יהא עיקר חסר מן הספר, אמרנו להנציח בקיצור את תולדותיו הק'.

ב. בן הרה"ק רבי פנחס זי"ע מגיד מישרים בק"ק שקלאב, בן הרה"ק רבי משה זי"ע, בן הרה"ק רבי שלמה זי"ע אבדק"ק סטאנוב, בן הרה"ק ה'מגלה עמוקות' זי"ע.

ג. ספר 'שמע שלמה' (קארלין, ח"ב אות ל"ה בהערה) בשם כתבי הרה"ק רבי ירחמיאל משה מקאזניץ זי"ע.

ארחות מנחם

נתיבים' ואת הרה"ק רבי צבי הירש הורוויץ זי"ע אב"ד זבאריז-טשארטקוב (אבי הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג וה'הפלאה' זי"ע), שהיו תלמידיו^ד.

נשא את הרבנית מרת טריינא ע"ה, בת הג"ר יונה ווייל זצ"ל מסלאוויטא, מבני היכלא קדישא של מרן הבעש"ט הק' זי"ע, ונולדו

פנחס בן חמל זינגלי שרה מאיר בן טריינא שרה בן טריינא
אל"ף בן טריינא יעקב אצלון בן יטא יצחק יחזקאל בן יטא

פנקסו של הרה"ק רבי חיים מקראסנא זי"ע שבו נרשמו בני רביה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע

להם שלשה בנים ובת, ה"ה הרה"ק רבי יהודה מאיר משפיטיווקא זי"ע, הרה"ק רבי משה מסלאוויטא זי"ע, הרה"ק רבי אליהו מווישנאוויץ זי"ע, ובתם הרבנית רחל שיינדיל שרה ע"ה. לאחר פטירת הרבנית בשנת תק"ל, נשא בזו"ש את הרבנית מרת יוטא ע"ה^ה, ונולדו להם שני בנים, ה"ה הרה"ק רבי יעקב שמעון מזאסלאב זי"ע, והרה"ק רבי יצחק יחזקאל מקאריץ זי"ע^י.

ראש אלפי ישראל

בערוב ימיו התקשר בקשר אמיץ לאור שבעת הימים מרן הבעש"ט הק' זי"ע והיה מגדולי תלמידיו. הבעש"ט הק' זי"ע חיבבו מאוד, על אף היותו מצעירי תלמידיו. פעם התבטא מרן הבעש"ט הק' זי"ע לאמר: "איך האב א בער אין וואלד (הרה"ק הרבי ר' "

ד. ספר 'שמן הטוב' (ח"ב אות ק"ו). ועי' בספה"ק 'בני יששכר' (מאמרי חודש ניסן, מאמר ד' סוף דרוש י') וז"ל: דבר אחד טוב נמשך מאלו השמות שמניחין לאדם חוץ שמו העיקרי, שמה נודע יחס משפחות לדורות עולם, כי בניו לדורות נקראו על שמו הנוסף של אביהם, וכן בני בניו לדורותיהם, ויודעין גם אחר כמה דורות שזהו מן הבית הזה, כגון משפחות ראפפורט והורוויץ ושפיר"א.

ה. היא היתה קרובתו של רבי יעקב אב"ד אניפאלי תלמיד הבעש"ט הק' זי"ע.

ו. כן נמצא בפנקס שכתב הרה"ק רבי חיים מקראסנא זי"ע בהיותו בדרכו לארץ ישראל, שם כתב את כל שמות של חבריו, ובתוכם את שמות בני רביה"ק ר"פ מקאריץ זי"ע ויחוסם.

היכלא קדישא של אור שבעת הימים
מרן הבעש"ט הק' זי"ע

האהל הק' על ציון רביה"ק רבי פנחס
קאריץ זי"ע בעיר שפיטיווקא

בער ממעזריטש זי"ע) און א קלוגע פנחס
(רביה"ק מקאריץ זי"ע).^ז

אחר הסתלקות רבו מרן הבעש"ט
הק' זי"ע הנהיג בעצמו עדה קדושה,
ונמשכו אחריו אלופי אלפי ישראל,
ובתוכם רבים מתלמידי הבעש"ט הק'
זי"ע.

לו ולזרעו לדורותיו

את מידותיו - מדת האמת ושפלות
הרוח^ח, השריש בבניו ובניו אחריו,
שכולם צעדו בדרך זו, ומדות אלה זרחו
על פני צאצאיו רבותיה"ק זי"ע מוסדי
דור ודור, והם היו מפורסמים וניכרים
בזה לכל רואיהם ומכיריהם.

ז. ז"ל ספר 'גן הדסים' (חלק שני מספר 'ספרן

של צדיקים' אות פ'): הרה"ק הבעש"ט זי"ע היו לו בחבריא שלו ארבעה חסידים אשר נקראו רבי
דוד: רבי דוד לייקעס, רבי דוד פירקעס, רבי דוד ניקאלייוו'ער ורבי דוד אוסטראה'ער, והם
היו מגדולי תלמידיו המפורסמים כנודע. קודם הסתלקות הבעש"ט נכנס אליו הרה"ק רבי דוד
מאוסטראה זי"ע, ואמר לו: רבי, אנה תעזבנו? השיב לו: "יש בער ביער, וחכם פנחס", והבין רבי
דוד כי דבריו הקדושים ירמזון על הרה"ק רבי דוב בער ממעזריטש זי"ע ועל הרה"ק רבי פנחס
מקאריץ זי"ע.

ח. עי' 'אמרי פנחס' (שער טהרת המדות, אות ד'): ממוהר"ר רפאל ז"ל בשם הרב ז"ל, העולם סוברים
שנעשיתי צדיק דא ארום אדער דא ארום, דער עיקר איז מדות, שהשגחתי לתקן המידות שלי,
שהשגחתי על עצמי מאד בענין המדות, ואמר בשמו: "כללות המדות איז גאות ושקר". ועי' עוד
בספר 'בית רבי' (עמ' ס"ב) שהרבי השלישי של הרה"ק הבעל התניא זי"ע היה רביה"ק רבי פנחס
מקאריץ זי"ע אשר ממנו למד הרבה דברים כשהיה אצלו בהליכתו למעזריטש, "והעיקר קיבל
ממנו מדת האמת והשפלות".

בשנת תק"נ שם פעמיו לעלות לארץ הקודש, אך בהגיעו לעיר שפיטיווקא עלה בסערה השמימה, ביום י' לחודש אלול, ושם מנוחת כבודו.

מרן הרה"ק רבי יעקב שמעון שפירא זי"ע מזאסלאב

נולד בשנת תקל"ב^ט, לאביו רביה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע ולאמו הרבנית הצדקנית מרת יוטא ע"ה.

בוצין בוצין מקטפיה ידיע

עוד בילדותו זכה לקירבה יתירה מאת אביו הק' זי"ע, והתפלל יחד עם אביו בסידור שלו^י. אביו צוה לו בילדותו שיאמר בכל יום פרשת המן^א. ועוד בשחרית ימיו התבטא עליו אביו שהוא מופלג בתורה^ב.

בילדותו היה גם תחת צלו של הרה"ק רבי צבי מפינסק זי"ע, בנו יחידו של מרן הבעש"ט הק' זי"ע, היה זה כשהתאכסן פעם אחת בבית אביו רביה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע למשך שבוע שלם^ג.

ט. על פי ספר 'אהלי צדיקים' (עמ' פ"ח).

י. ספר 'אמרי פנחס' (פסח, אות ק"פ).

יא. ספר 'אמרי פנחס' (שער סדר היום, אות קי"ז).

יב. ראה בספר 'אמרי פנחס' (שער עולם ומלואו, אות ט"ז).

יג. ראה המעשה באורך בספר 'ליקוטי אמרי פנחס' (שער הסיפורים, אות ס"ג).

פרק א

ינוקא קדישא

לידתו בקדושה וימי קטנותו

זרח השמש

רבינו הקדוש רבי מנחם מענדיל אלטר דאכנער זי"ע נולד בתחילת שנת תרי"ג^א כילד הצעיר לאביו הרה"ק רבי פנחס יוסף זי"ע ולאמו הרבנית הצ' יוכבד ע"ה.

לידתו בקדושה היתה בעיר קאסוב, קהלא קדישא אשר בעת ההיא זרח בה אורו הגדול של זקינו רביה"ק ה'תורת חיים' מקאסוב זי"ע.

עליך השלכתי מרחם מבטן אמי א-לי אתה

ויהי בלדתו ותהום כל העיה, כי נולד עם שיניים בפיו כילד בן כמה שנים. זקנתו הרבנית צפורה ע"ה אשת רביה"ק ה'תורת חיים' זי"ע נכנסה בבהלה לבעלה הק', ובכתה בכייה רבה, כי לפי מה שקיבלה מבית אביה, כשתינוק נולד עם שיניים בפיו

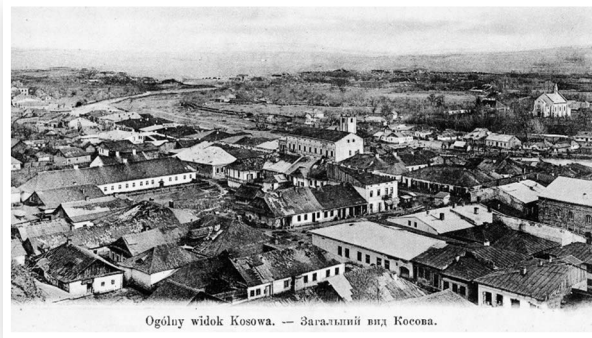
א. ברוב המקורות מופיע שנולד בשנת תרי"ג (וכן שמעתי מהרבנית י. ציינווירט תליט"א ששמעה כמה פעמים מאמה ע"ה שרבינו היה בן 71 שנים בפטירתו [בח"י מרחשון תרפ"ד]. במקצת מקומות כתוב שנולד בשנת תרי"ד, אבל זה לא ייתכן, שהרי אמו הרבנית מרת יוכבד ע"ה נפטרה ביום ד' אלול תרי"ג, [בחיי אביה הק' התורת חיים זי"ע שנסתלק בכ"ה באייר תרי"ד]).

ויש לציין כי לפי כמה מקורות היה אימרה אחר הסתלקותו שרבינו היה חי "גאנצע אידישע יארן", שנפטר שמונה ימים אחר שמלאו לו שנתיים מיום ליום, והיינו שנפטר ביום שנכנס לברית מילה, ולפ"ז יוצא שנולד ביום י"א חשון.

ארחות מנחם

קיימת סכנה^ב לוולד, או ליולדת, או לאבי הוולד. על כן ביקשה מרבינו התורת חיים לעורר רחמי שמים קדם רבון עלמא שיקיים את הילד הזה לאביו ולאמו, וכולם יישארו חיים וקיימים, שלמים ובריאים. השיב לה התורת חיים זי"ע: "אל תדאגי, אני מבטיח לך שתזכי להיות בחתונתו של הילד הזה".

אמנם היולדת, הרבנית יוכבד ע"ה, בידעה על הסכנה המרחפת, אמרה: "מתינוק זה עדיין צריכים לצאת גוטע דורות"^ג, ובעלי צריך להישאר בחיים כדי לגדל את הילד ולחנכו, לכן עדיף שאני אפרד מעלמא

תמונה נדירה מקהלא קדישא קאסוב

הדין לחיי עולם הבא, והם יישארו בחיים לאורך ימים"^ד. לגירסא אחרת אמרה הרבנית יוכבד שבעלה צריך להישאר בחיים "ווייל די וועלט דארף איהם נאך האבן"^ה.

כ'שם' שנכנס לברית

כאשר נכנס לבריתו של אברהם אבינו ע"ה, רצה אביו לקרוא את שמו בישראל 'מנחם מענדיל' לשמיה קדישא יקרא של זקנים רביה"ק ה'אהבת שלום' זי"ע, אולם

- ב. ראה גם בשו"ת 'תירוש ויצהר' (סי' ל"ד) שדן אודות ילד שנולד עם שיניים בפיו ומת רח"ל.
- ג. כאן המקום להעתיק את המובא בספר 'נזר החיים' (עמ' תמ"ד) שהרה"ק ה'אהבת ישראל' מוויזניץ זי"ע היה מביע התפעלות מכך שכל בניה ונכדיה של דודתו-זקנתו הרבנית יוכבד ע"ה הם כולם זרע ברך ה'.
- ד. הרבנית רעכיל בראנדל שלאגער ע"ה מבוקשעוויץ (שמעתי מפי בנה דו"ז הגה"צ אדמו"ר מבוקשעוויץ זצ"ל).
- ה. אא"ז הגה"צ רבי יעקב שמעון דאכנער זצ"ל מבערהאמעט (שמעתי מפי בתו דו"ז הרבנית מבוקשעוויץ ע"ה).

היות וחששו שהוולד מסוכן וכאמור לעיל, צוה רבינו התורת חיים להוסיף לו את השם 'אלטר', שהוא כידוע מהשמות שמוסיפים כסגולה לאריכות ימים¹, ונקרא שמו בישראל "מנחם מענדיל אלטר"².

שלח תשלח את האם

חדשים מועטים לאחר לידת רבינו, חלתה אמו הרבנית יוכבד ע"ה במחלה

1. ראה בספר 'טעמי המנהגים' (עניני מילה, עמוד שצ"ו, אות תתקכ"ט) וז"ל: טעם שאנו קורין את הילד או הילדה בשם "אלטער" או "אלטע" למי שאין מתקיים לו בניו רח"ל, כדי לכסות את שמו, ושלא יהיה כוח ביד השטן לפגוע בו, וקוראין אותו זקן ('אלטער' באדיש פירושו זקן) כלומר שיזכה לזקנה, ושגור בפי כולם לברכה, עכ"ל. ויש שהביאו מקור לזה ממה שמצינו שקראו לאביי "אביי קשישא" כמובא כמה פעמים בש"ס (סנהדרין ד' ע"א ועוד), ואביי היה מבית עלי שנגזר עליהם קיצור ימים רח"ל (ר"ה י"ח ע"א), לכן קראו לו כסגולה אביי קשישא.

[וראה מש"כ בספר 'זוהר חי' (להרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארנא זי"ע, פר' בראשית, רי"ג ע"ב) וז"ל: ויזהרו למי שמתים לו בניו רח"ל שלא יקרא את שמו כלל בעת המילה רק אלטיר ולא שום שם [אחר] כלל, רק כשיתגדל יקרא לו אביו שם, והנכון שירשום את שמו בחילוף לשון שלא יבין שום אדם עד שיתגדל, ומי שאינו עושה כן וקורא בעת המילה שם אמיתי וקורא לו אלטיר ג"כ, לא מהני ולא מידי, וגורם על חנם מיתה לילד וכו', עיי"ש (אמנם י"ל דהיינו דוקא במי שמתים לו בניו רח"ל ולא כן היה בעניינינו, ודו"ק)].

וראה בספר 'אבן שתיה החדש' (ח"ב, עמ' ש"ג) שמציין כי השם אלטר היה נפוץ בממלכת קאסוב, כי כך היה נקרא אחד מבניו של הרה"ק רבי דוד מזאבלטוב זי"ע, וכן הרה"ק רבי יוסף אלטר מראדאוויץ זי"ע (בן רביה"ק התורת חיים זי"ע), והגה"צ רבי אלטר מנחם מענדיל האגער מבארשא זצ"ל (בן הרה"ק רבי פנחס מבארשא זי"ע בן הרה"ק האמרי ברוך' מוויזניץ זי"ע), והבחור אלטר יעקב שמשון בן הגה"צ רבי חיים [השני] מקאסוב זצ"ל הי"ד.

2. השם 'אלטר' ניתן אחר השם 'מנחם מענדיל', כפי שנראה מחותמת רבינו (ראה הצילום בעמ' צ"ט), וכן בכמה מקומות שנמצא שמו חתום עליהם (ראה בעמ' פ"ז, ק', ק"ו). כך גם כתב בנו הגה"צ רבי חיים דאכנער זצ"ל בלוח הזכרון שבסוף הספה"ק 'תורת חיים' שהוציא לאור עולם (ראה הצילום בעמ' קל"א). ומה שברוב המקומות מובא שמו 'אלטר מנחם מענדיל', כנראה אינו נכון (ובדרך אפשר יש לתת טעם לדבר שנשתרש כך, כי רבינו היה נקרא בפי כולם רק בשם 'אלטר', וברוב הפעמים שכתבו אודותיו כתבו רק את השם 'אלטר' (לדוגמאות ראה להלן במדור 'משיחת קדשו'), לכן גם אלו שידעו ששמו מנחם מענדיל טעו לכתוב אותו אחר השם אלטר, מאחר שאלטר היה עיקר השם שבו השתמשו).

ארחות מנחם

מסוכנת^ח. משגברה עליה מחלתה נכנסה אמה הרבנית צפורה ע"ה בזעקה לחדר קדשו של בעלה רביה"ק ה'תורת חיים' זי"ע, שיתפלל עבור בתם ולא יתן למשחית לחבל. פתח התורת חיים את ספר הזוה"ק בפרשת בלק (דף ר"ד ע"ב), וקרא בו בקול ובדביקות עצומה:

"פתח ההוא ינוקא ואמר, מאריה דעלמא, כתיב באורייתא (דברים כב, ו) כי יקרא קן צפור לפניך וגו' לא תקח האם על הבנים שלח תשלח את האם וגו'. הוה געי ובכי ואמר, מריה דעלמא קיים מלה דא דאורייתא וכו'". משסיים קריאתו, אמר: **"רבנו של עולם, ידעתי שבאם אתעקש מעט בהפצרה תתרפא בתי ברפואה שלימה, אבל אם הוא כנגד רצונך אבטל רצוני מפני רצונך".** ושוב הוסיף ואמר: **"אם זה עדיין קודם גזר דין, בידך להחלימה ולרפאותה, ובאם לאו, על כל פנים אחר מיתתה בל ישלטו בה ידי זרים, ועשה למענך אם לא למעננו".**

כנראה שכבר היה לאחר גזר דין, ולא עברו ימים הרבה והרבנית יוכבד נסתלקה לבית עולמה, ביום ד' פר' שופטים ד' באלול שנת תרי"ג.

נשמתה צרורה בצרור החיים

כשהלך אביה רביה"ק ה'תורת חיים' זי"ע ללוותה בדרכה האחרונה, נעמד באמצע

ח. בספר 'בצל תומר' (עמ' ל"ו) מציין למה שמסופר בספר 'אדמור"י בעלזא' (ח"א, עמ' של"א) בשם הגה"צ רבי שלום רוקח מסקאהל זצ"ל (נכד הרה"ק הצמח צדיק מוויזניץ זי"ע והרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע, וחתן הרה"ק האהבת ישראל מוויזניץ זי"ע) אודות בתו של רביה"ק ה'תורת חיים' זי"ע שהיתה חולה במחלת הנפילה, ושלח אותה אביה להרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע. היא נכנסה אל הרה"ק מבעלזא בער"ש לפני הדלקת הנרות, יחד עם הרבנית מבעלזא ע"ה, וצוה הרה"ק מבעלזא להכין בעבורה כר וכסת וקרא לפניה "בת מלך הולכת". מיד נפלה על הכר והכסת שהוכן בעבורה. והמשיך הרה"ק מבעלזא ואמר: "די, עד כאן", ומיד קמה על רגליה בריאה ושלמה ומאז לא נפלה עוד, ע"כ. ייתכן שמדובר בהרבנית יוכבד ע"ה (שאכן נרפאה אז ממחלה זו אלא שאח"כ חלתה שוב ונפטרה), או שמדובר על בת אחרת של התורת חיים (ו"א (ראה 'אבן שתיה החדש' ח"א, עמ' ק"צ, הערה ה') שהעובדא הנ"ל היה אחר הסתלקות התורת חיים, והיא נסעה לבעלזא יחד עם אמה הרבנית צפורה ע"ה, ולפי זה לא ייתכן שהיתה זו בתם הרבנית יוכבד, שנפטרה עוד בחיי אביה הק').

הילוכו, ואמר: "בתי, לכי לשלום. אם ישאלוך דבה, תאמרי בת מי את ואל תפחדי!"

עוד בימי השבעה התבטא אביה רביה"ק ה'תורת חיים' זי"ע שבתו נראתה אליו ואמרה לו שכבר אין סיבה לקונן על פטירתה, אחר שכבר הגיעה למקום מנוחתה^ט.

מצבת הרבנית יוכבד ע"ה ומציבת בעלה
הרה"ק רבי פנחס יוסף זי"ע בקאסוב

הרבנית יוכבד ע"ה הובאה לקבורה בקאסוב, סמוך לציון אבי אביה רביה"ק ה'אהבת שלום' זי"ע, וזה חלק מנוסח מצבתה (שנחשפה לאחרונה):

אשת חיל

ועזרה בגופה ובממונה בכל כחה

כל מחשבותיה היה רק להיטיב

מרת יוכבד בת אדמו"ר

הרב הצדיק מוהר"ר חיים

תנצב"ה

ט. סיפר הרה"ק ה'צמח צדיק' מוויזניץ זי"ע, שבחג השבועות הראשון אחר הסתלקות אביו רביה"ק ה'תורת חיים' זי"ע, התגלתה אליו אחותו הרבנית יוכבד ע"ה באמצע תפלת מוסף - היה זה בתוך השנה לפטירתה - והצמח צדיק שאל אותה: "דו דארפסט אנקומען צו מיר?" השיבה לו: "איך דארף נישט אנקומען צו דיין לאסקע" (אינני זקוקה לשום טובה ממך), אלא שבאתי לראות "ווי דו פירסט רבי'סטעווע" (מפי דר"ז הגה"צ אדמו"ר מבוקשעוויץ זצ"ל, בשם אביו הגה"צ רבי יחיאל מיכל שלאגער זצ"ל מבוקשעוויץ, ששמע מחותנו (בזו"ר) הגאון החסיד רבי יוסף פרידמאן זצ"ל אב"ד גוואדז'ץ, ששמע מדודו הרה"ח רבי דוד פרידמאן ז"ל, ששמע ממרן הצמח צדיק עצמו. תוספת פרטים בעובדא זו הובאו בקונטרס 'נצר מטעי' עמ' נ"ח).

בחצרות החיים

על ברכי רביה"ק ה'תורת חיים' זי"ע ומחברתו הרבנית צפורה ע"ה

לראות בטוב ה' בארץ חיים

מאז פטירת אמו ע"ה התגדל רבינו עם אחיו ואחיותיו היתומים בבית הקדוש,

בית זקנים רביה"ק

בעל ה'תורת חיים'

זי"ע, והם חסו תחת צל

קדשו. זקנים הק' אהבם

כבבת עינו ושם מגמתו

שיגדלו לתפארת, יראי

אלקים אנשי אמת,

כראוי לענפי הקודש.

רביה"ק ה'תורת

חיים' זי"ע דאג הרבה

למען היתומים באותה

תקופה קצרה שגידלם,

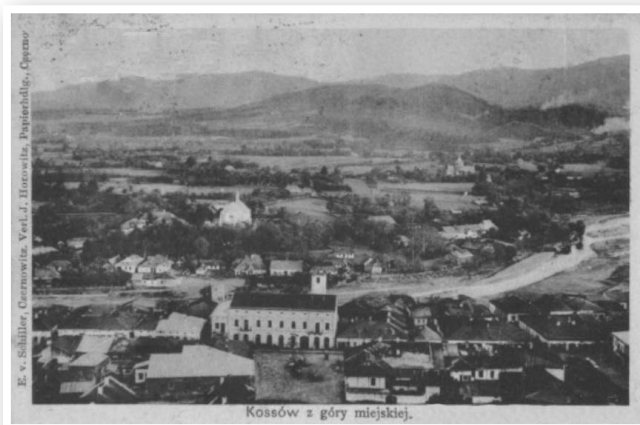
אף ציוה בצוואתו הק'

לייחד להם סכום כסף נכבד, וז"ל שם: "והבנים של בתי מ"י (-מרת יוכבד) יקחו חלק

אחד שוה בשוה, רק ישלשו המעות עד הצטרכותן".

ואח"כ ממשיך: "גם לנכד[יי] מבתי יוכבד יתנו לכאור"א מהם [מאה אדומים] חוץ

לחלקם".

תמונה נדירה מעיר קאסוב
ובו נראה בית רבנותה"ק מקאסוב זי"ע

קונטרס ארחות טוביה

אלה תולדות
כ"ק מרן הגאון הקדוש
רבי טוביה ליפשיץ זצוקללה"ה
אבדק"ק בריגל יע"א
חותן רביה"ק מבערהאמעט זי"ע

לידתו

ויהי אור

הרה"ק רבי טוביה זי"ע נולד בעיר ראפשיץ ביום י"ד ניסן*, ערב פסח, שנת

א. הגה"צ מבריגל זצ"ל*, וכן כתוב ברוב המקורות. אמנם שמעתי מפי הרבנית י. ציינווירט תליט"א בשם הרבנית רבקה דאכנער ע"ה (אשת הגה"צ רבי חיים זצ"ל בן רביה"ק מבערהאמעט זי"ע) בת הגה"צ רבי מנשה טייטלבוים זצ"ל (חתן הרה"ק רבי טובי זי"ע) שרבי טובי זי"ע נולד ביום ז' אדר, יום הסתלקות משה רעיא מהימנא, ומטעם זה רצה הרה"ק מראפשיץ זי"ע לקרוא שמו בישראל 'משה' (ראה בהמשך).

* כל מקום שנזכר הגה"צ מבריגל זצ"ל בפרק זה, שמעתי העובדא בשמו מפי נכדו חביבו הרה"ג רבי מנשה טייטלבוים שליט"א.

ארחות טוביה

תקפ"ז, לאביו הרה"ק רבי משולם זלמן יהונתן (הנקרא 'רבי זלמיש') **זי"ע מברגל,** בנו הבכור של הרה"ק ה'אריה דבי עילאי' מווישניצא **זי"ע,** חתן הרה"ק ה'ישמח משה' מאוהעל **זי"ע,** ולאמו הרבנית **פרידא ע"ה** בת הרה"ק רבי אברהם חיים מלינסק **זי"ע,** בן הרה"ק בעל 'זרע קודש' מראפשיץ **זי"ע.**

ב. הנה נסתלק ביום ח' אדר שנת תער"ב, ועל מצבת קדשו חרות שהיה בן פ"ו שנים, ולפי זה היה יוצא שנולד בשנת תקפ"ה. אולם נכדו הגה"צ מברגל זצ"ל היה אומר שרבי טובי' **זי"ע** נסתלק ימים מועטים - מח' אדר עד י"ד ניסן - קודם שנתמלאו לו פ"ו שנים, ולפי זה נולד בשנת תקפ"ז (ומה שחרות על המציבה כנ"ל אין בו כדי להשיב כי כך מנהג העולם לכתוב אף אם אינו אלא סמוך לכך). וכנראה שמנוסח המצבה השתרשה בספרים רבים הטעות שרבי טובי' נולד בשנת תקפ"ה, כי סברו שנתמלאו לו פ"ו שנים ממש וכמעט שהגיע לפ"ז שנים.

יצוין שבספר 'אהלי שם' (עמ' שצ"ג) שי"ל בשנת תער"ב סמוך להסתלקותו של רבי טובי' **זי"ע** (ונכתב עוד בחיים חיותו עיי"ש), כתוב עליו ש"הוא זקן מופלג יותר מבן תשעים שנה", וזה ודאי אינו מדויק.

ג. מן הראוי להעתיק כאן מה שמובא בספר 'ארי שבחבורה' (תולדות האדב"ע, עמ' י"ט) בשם הגה"צ רבי נפתלי טייטלבוים זצ"ל אדמו"ר מברגל, שכאשר היתה הרבנית של הארי' דבי עילאי מעוברת עם בנה הבכור הרה"ק רבי זלמיש **זי"ע,** נסע האדב"ע עמה ללובלין להתברך מפי צדיק הרה"ק החוזה מלובלין **זי"ע.** החוזה **זי"ע** בירכם, והוסיף לומר שאורו של העובר זורח מתוך רחם אמו. והיה הרה"ק רבי זלמיש **זי"ע** אומר שבצדק יכולים לכתוב עליו התואר 'המאור הגדול' שהיה נפוץ בימים ההם, כפי עדותו של הרבי מלובלין **זי"ע** על אורו הרב, והוסיף: "באמת הייתי מאיר וזורח כמו שאמר ה'חוזה, ואף אם נתלכלכתי והחשיך אורי בפשעי, עכ"ז יש באפשרות לכבס את העוונות עד שכשגל ילבינו והאור הגדול ישוב כמקדם".

מציבת הרבנית פרידא ע"ה
אשת הרה"ק רבי זלמיש **זי"ע**
בביה"ח בעיר ברגל

ד. הרבנית פרידא ע"ה זכתה לשיבה טובה, ונפטרה ביום ט"ז חשוון שנת תרמ"ח. בפטירתה בעת שהתאבלו עליה בא אחד מצדיקי הדור לנחם האבלים, וכאשר ראה את בנה הרה"ק רבי טובי' **זי"ע** שרוי בשברון וצער גדול דיבר אליו דברי תנחומין ואמר לו, על מה יש כ"כ לבכות, הרי אמו הרבנית היתה זקינה מופלגת, השיבו הרה"ק רבי טובי' **זי"ע:** "גאלד ווערט נישט אלט!..." (הרבנית ראבינאוויטש תחי' בת דו"ר הגה"צ אדמו"ר מבוקשעוויץ זצ"ל, בשם מרת הינדא לאנדא ע"ה נכדת רביה"ק מבערהאמעט **זי"ע**).

וקראת את שמו

שמחת הברית מילה התקיימה ביום שביעי של פסח, אצל אבי זקינו הרה"ק בעל 'זרע קודש' זי"ע בראפשיץ, וזקינו הרה"ק האריה דבי עילאי זי"ע הגיע לימים האחרונים של פסח לראפשיץ כדי להשתתף בשמחת הברית מילה.

הרה"ק מראפשיץ זי"ע קרא את השם, ולפני קריאת השם ניגש אליו האריה דבי עילאי ומשך לו בבית הזרוע ולחש באזנו "מיין שווער הייסט משה", כי הבין שרוצה לקרוא להרף הנימול בשם 'משה' לרגל המאורע של היום, קריעת ים סוף ושירת הים, ואז קרא שמו בישראל 'טוביה', שהוא אחד משמותיו של משה רבינו (ראה סוטה י"ב ע"א, ויק"ר א-ג).¹

הא טווי, א.פ.ה.

חתי"ק של הרה"ק רבי טובי' זי"ע
מקובץ 'כרם שלמה' שנה ג' ק"ז עמ' מ"ד

Tobias Lipschitz

חתימתו וחותמו של
הרה"ק רבי טובי' זי"ע בשפת המדינה

כששמע הרה"ק הישמח משה' זי"ע את השם שנתן לו הרה"ק מראפשיץ זי"ע, אמר: "כ'האב פארשטאנען ער וועט געבן משה", ומי יבוא בסוד קדושים.²

כבר בשחר טל ילדותו, בהיותו כבן ד' שנים, אמר עליו זקינו האריה דבי עילאי כי בטוח הוא שבגדלותו יהיה למדן.³

ה. סיפר הרה"ק מסאטמאר זי"ע, שבאמת רצה גם הישמח משה לנסוע להברית, אלא שהיה מחמיר על עצמו כחומרת כמה אנשי מעשה שלא לנסוע בחול המועד, משו"ה לא בא (הרה"ג רבי מנשה טייטלבוים שליט"א).

ו. הגה"צ מבריגל זצ"ל.

ז. ספר 'זרעא קדישא' (עמ' ק"כ) בשם הגה"צ מבריגל זצ"ל.

ח. קובץ 'כרם שלמה' (שנה ג' ק"ה, עמ' נ"ב).

בצל זקינו הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע

כי סמך משה את ידיו עליו

בהיותו בן י"ב שנים, טרם נכנס לעול המצוות, שלח אותו אביו אל זקינו הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע להיות סמוך לו וליהנות מעוז קדושתו, ושהה שם כחצי שנה^ט.

לימים סיפר, כי כאשר הגיע אליו אמר לו זקינו הישמח משה שברצונו לבחון אותו עד היכן מגיעה מדריגת הבנתו בלימוד גפ"ת, וציווה לו ללמוד לעצמו דף גמ' תוס' ובחנו עליו, אחר שבחנו ביקש ממנו שיקשה מעצמו איזה קושיא בדברי התוספות שלמד זה עתה, רבי טובי' עיין קצת בסוגיא, ומשעלה

תמונה ישנה מהאהל על ציונו של הרה"ק בעל 'ישמח משה' זי"ע באוהעל

ברעיונו תיובתא על דברי התוספות אמרה לזקינו. שוב אמר לו זקינו, אולי תוכל גם לתרץ תיובתא דא, אולם לא עלתה בידו. אז הוכיחו זקינו ואמרו: "הסכת ושמע מה שאספר לך, כשהייתי בערך בגילך בן י"ב שנים, כבר ידעתי בע"פ את כל הספר

ט. הגה"צ מבריגל זצ"ל. וראה בספר 'י"ג אורות' (ח"ג, עמ' קנ"ו) עובדא מהרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע שסיפרה הרה"ק רבי טובי' זי"ע שהיה נוכח בה (ושם איתא שהיה אצל ה'ישמח משה' בהיותו ילד בן תשע שנים).